

bamur in terminis simplicis promissionis, sed ulterius ad tot alios actus procedunt promissionis, & quod magis ultimatum actum, per quem promissio ad effectum deducta fuit in parte quidem ad solum effectum excludendi retrahentem, de novo confirmatio promissionem, unde liquet de perseverantia voluntatis quodque alias recessus esset verè animosus, & affectus, quo casu prohibuit non videtur interponi iudicis officium, vel arbitrium ob evidentem fraudem, & emulacionem.

Ac etiam observabam in idem adaptari posse regulam, de qua add. ad Gregor. dec. 557. Caval. dec. 409. 449. & 500. & passim, atque sub diversis materiis pluries advertitur, quod scilicet effectivatio in parte influat in totum, dum ita partis effectivatio facta fuerat, alterius autem partis conventa, adeo ut constaret de perseverantia voluntate, nullaque urgeret probabilis ratio; nisi illa fraudis, quod eodem tempore promissio effectivata non esset pariformiter in toto, ideoque ex iudicis officio rectè intrare dicebam suppletionem; Sed quoniam de super occaso non dedit invenire Doctorem, qui hac diceret, verbar quod pro moderna ineptia hac judicarentur rationia non apta movere iudicem, cum hodie iudicari ignoretur absque doctrinella, quæ dicat in verbis, non distinguendo, an fundate, & bene, vel potius erroneè, & male loquatur; Talis est nostrorum temporum calamitas.

SARZANEN. CENSUS PRO BRONDO

Responsum pro veritate extra Curiam.

De Censu super fundo alieno de consensu domini; Et de istius consensu verificatione.

S U M M A R I U M.

- 1 Facti series.
2 In possessorio non attenditur exceptio nullitatis census.
3 Improbatur modernus usus, ut debitores cum juris scriptis statim a debito liberentur.
4 De fructibus debitis loco damnorum, & interesse ob bonam fidem creditoris.
5 De impositione census super fundo alieno de consensu domini.
6 De probatione istius consensu.
7 Dicitur super conclusione invaliditatis census super fundo alieno.
8 Quare ius acquiritur super fundo censito, & ob quam rationem illi requiratur.
9 De ratione ob quam possit creari census super fundo alieno.
10 Quid de fundo proprio iam absorpta ab hypothecis, & oneribus.
11 Ad quid deserviat discursus, de quo n. 7. & seqq.

D I S C. XLII.

Facta oppositio per debitorem de invaliditate census ex eo quod fundus non esset de dominio impositoris, introductaque de super lite in patribus; Cum Scribentes hinc inde pro ex tero more orem volumina confecerint, ita per quamdam speciem tradationis totius materie censuales, multa in unum compilando, sive facerent, sive non ad propositum, tam in possessorio, quam in petitorio, atque super hoc presertim ex parte creditoris transmissis dictis allegationibus consultis, ad effectum deliberandi, an expedire litem prosequi, vel concedere præjudiciali aures præbere.

Neglecto proprietate examine eorum, quæ superfluas continebant evagationes, atque aliquid favore creditoris attinendo in possessorio iuxta ea quæ in terminis clarioris defectus habentur apud Bich. dec. 585. & supra, disc. 6. & 11.

Quatenus pertinet ad bonum jus in negotio principali, & presertim circa fructus decurtos, & solutos, ad quorum imputationem in sortem huiusmodi questionis frequentibus restringi solent, dum ob hodiernas subtilitatis, seu verius legales superfluitates prodiit ista pulchra cautela debitorum curandi dissolvere debita, quinimo efficii creditorum creditores cum paragrahis, & cum doctrinis, vel decisionibus contra omnem bonam fidem, atque humani commercii, & discursus rationem, quamvis verè non accederet creditoris depravata intentio fœnerandi, & debitoris suffocatio, sed totum cum optima fide sequatur esset, ut pluries sub

tit. de usur. & sub altero de cambis, ac etiam supra, disc. 31. & sequens.

Respondi resolutionem nimium, ac principaliter pendere, potius ex factis, quam ex iure, ideoque non de facili certum, tutumque iudicium per absentem dari posse, clarumque esse errorem illorum, qui in huiusmodi questionibus cum generalitatibus procedunt, sive cum doctrinis, ac decisionibus, quæ diversos percutiant casus; Id etenim pendet ex bona, vel respectivè mala creditoris, seu emptoris census fide de tempore impositionis, iuxta ponderationes, de quibus supra d. disc. 13. & latius disc. 31. Ubi etiam creditor, sive emptor de eo tempore in bona fuisse fide, tunc nil referre dicebam agere de validitate, vel invaliditate census, quoniam, postea etiam invaliditate, quia nempe impositio facta esset super alieno fundo, sine consensu domini, adhuc idem esset effectus, quoniam ex deductis d. disc. 13. & 31. quando etiam debiti non essent fructus tanquam fructus, adhuc tamen essent debiti tanquam damna; & interesse, quod sonat in idem, ac propterea remanere videtur questio nominis, potius quam rei.

Ubi verò ex factis circumstantiis ista ignorantia, seu bona fides exclusa remaneret, quia nempe creditor, seu emptor census, sciret fundum esse alienum, ut in hac facti specie quamplurima non levia argumenta comprobare, vel suadere debebantur; Tunc advertebam sequendum esse, ad alterum, pariter facti potius, quam juris fundamentum, an scilicet hæc impositio per non dominum facta fuisset de consensu domini.

Quamvis etenim apud modernos Scriptores post Bullam Pianam (qui solum super hac nova lege allegari possunt) magis communiter receptum sit, ut super alieno fundo census impositio, fieri non valeat ex deductis ad fatietatem per Cenc. hoc tract. q. 14. & Leonard. de usur. q. 55. n. 2. cum plur. seqq. Attamen inter alias limitationes, ea pariter est recepta, ubi accedere consensus domini fundi ex relatis per Cenc. d. q. 14. n. S. Leonard. d. q. 55. n. 20. dec. 46. n. m. fin. p. 7. rec. repetit. apud Dunozet. dec. 392. & apud Caval. dec. 244. quam adhibendo etiam modernam ineptiam pragmaticorum magnificabam, tanquam punctualiter, utpote loquentem in consimilibus terminis census impositi per filium super fundo patris, vel e contra; Ac propterea dixi pariter id pendere ex circumstantiis facti, an scilicet ex eis resultaret huiusmodi consensus probatio.

Super illius namque præstatione certa non habetur præscripta forma, & de consequens prohibendum non est adhibere omnes illas species probationis, quæ recententur subtili de iudic. disc. 22. cum seqq. & punctualiter de probatione istius consensus per præsumptiones, & argumenta d. dec. 244. Cavalieri; Et de mandato probando etiam per præsumptiones, & adminicula apud Dunozet. dec. 786. cum aliis, dicto tit. de iudic. dec. 7.

Attentis autem præsuppositis, quæ fiebant in dictis scripturis transmissis, probabilis videbatur, quod sufficiens huiusmodi consensus probatio adesset, quoniam revera census imponebatur pro publicis, vel Communitativis indigentis per filium tanquam a publico deputatum in Consilio generali, in quo pater fundi dominus fuit præsens, ac etiam quia convivebant in eadem domo, atque actus ob qualitatem loci, & indigentiam pro qua factus fuit, habebat speciem notorii; Accedentibus etiam tam successiva plurium annorum observantia, quam plerisque aliis concurrentibus argumentis, quæ unicum considerata cum consueta regula, ut singula quæ non profunt &c. abundate videbantur.

Ceterum quatenus pertinet ad ipsum principale assumptum, ex quo ad hanc nullitatem inferrebat; Quamvis ob reverentiam communis sensus Doctorum, & Rotæ super hoc requisitum, ut fundus censitus esse debeat in dominio libero, liberaque dispositione impositoris, non audeam illud impugnerè, atque contrarium asserere, ita potius obsequendo nostrorum majorum auctoritati; Attamen cum id expresse per Apostolicam Constitutionem determinatum non sit; hinc in discussiva ratione dicendum videretur, hoc requisitum à Bulla non desideratum probabili fundamento desititum esse, ita debite in lege potius exorbitanti, ac inducente nova onera, quæ prius non aderant, alia cumulando, vel subintelligendo contra juris regulas sugentes, ut onera potius minui, quam multiplicari debeant.

Ratio enim originaliter assignata per Navarrum, & alios Autores istius traditionis, cum qua moderniores pro iuristarum stylo, uno alterum transferrebat, vel sequente, processerunt, illa assignatur, quod per census constitutionem constituitur jus reale super fundo, atque in alterum trans-

NEAPOLITANA CENSUS PRO SEMINARIO CUM MONASTERIO MONIALIUM S. CRUCIS DE LUCA NUNCUPATO.

Causa decisiva per Rotam pro Seminario.

An census, de cuius initio, sive impositione non constat, sit redimibilis, necne ad prescriptum Pianæ Constitutionis; Et an censendus sit potius consignativus, vel reservativus, aut e contra.

S U M M A R I U M.

- 1 Facti series cum resolutione.
2 Censu non requiritur scripturam, vel certam formam probationis, sed potest probari etiam adminiculis.
3 Censu antiqui ante Bullam Pianam non erant redimibiles.
4 De argumentis census reservativi magis irredimibiles.
5 Quod attendi debeat substantia veritatis ex pactis, non autem formalitas verborum.
6 De argumento irredimibilitatis resultantis a qualitate debitoris.

D I S C. XLIII.

Opponentibus ab antiquo illis de familia Terracina quodam prædium positum in loco nuncupatum Lavolla, gravatum annuo censu ducatorum quinque, ad favorem cuiusdam espelle, seu Ecclesiastici beneficii, postmodum uniti Seminario; Cum illud ex persona cuiusdam Monialis superstitis ex præfatis de Terracina obveniret in monasterium S. Crucis nuncupatum de Luca, ab isto per annos 60. circiter, ac etiam prius dictus census pacifice solutus fuit; Postmodum verò denegando solutionem, excitata fuit præsentio, ut ex parte Seminarii doceri deberet de titulo, sine quo non teneretur, vel saltem id suffragaretur pro facultate illum redimendi, sed coram Ordinario prodiit resolutio favore Seminarii, confirmata in secunda instantia per A. C. Introductaque causa in Rota coram Bevilacqua, & dato dubio an constaret de censu redimibili, sub die 20. Februarii 1671. in utraque parte pro Seminario decisum fuit, constare scilicet de censu, & illum non esse redimibilem, atque in hoc statu abque ulteriori progressu causa reperiret; Quare propterea erant huius dubii patres; Primo scilicet super debito censu in genere; Et secundo postro censu, an ille esset redimibilis necne.

Quatenus itaque pertinet ad primum, in decisione desuper edita principaliter processum est cum terminis census consignativi, ad prescriptum Bullæ Nicolai quinti, quæ est peculiaris pro isto Regno, & pro altero Sicilia ultra pharum, sive illarum Martini & Calixti tertii, de quarum occasione atque istius contractus introductione habetur supra in hoc supplemento, disc. 32. firmando (ac bene) quod cum certa & præfata forma super isto contractu prescripta non habetur, neque per se necesse etiam hodie post Constitutionem Pianam, exigat scripturam, sed possit aliunde, & per alias species probationis justificari, ut etiam advertitur supra in hoc eodem supplemento, disc. 37. idcirco, ex diuturna præstatione inferri potest ad legitimam impositionem, potissime accedentibus quamplurimis, & quidem vehementibus adminiculis ex deduc. apud Cen. q. 42. n. 75. & magis q. 81. n. 88. & seq. Rot. apud Seraph. dec. 1226. apud Buratt. dec. 10. n. 26. & in aliis relatis in dec. in qua etiam referuntur plura adminicula, & quidem urgentia, & quæ simul juncta conclusivem, ut etiam agnoscebant Scribentes pro monasterio, qui magis insistebat in altero puncto facultatis redimendi, qui verè controversæ causam dederat.

In hoc autem secundo puncto, etiam iustè & rationabiliter pro non competentia redemptionis responsum fuit, quoniam ex pluribus demonstrationibus, & presertim, ex quadam enunciativa Leonis X. in provisione dicti beneficii adhuc non uniti, de anno 1516. & in altera de anno 1577. in instrumentum divisionis inter fratres de Terracina, patet quod istud onus esset antiquum, & antequam prodiret Constitutio Piana, de quo tempore census solabant esse perpetui, talisque est præsumptio, donec qui allegat contractum, id probet, ut in specie firmatur per Rot. dec. 394. post Cenc. Duard. hoc tract. in proem. quæst. 19. & in aliis deductis in eadem

feratur jus percipiendi redditum ex illo, ut per Leonard. d. q. 55. n. 2. in fine, & n. 3.

Ita verò ratio est falsa, quoniam ex pluries insinuat in præcedentibus, ac etiam sub tit. de Regal. disc. 92. & sub tit. de Legat. disc. 26. & alibi, ubi allegatur Cenc. q. 21. & alii; Verius est, quod per censum non transferatur dominium; neque aliquid jus reale, sed super fundo censito contrahatur quedam hypotheca magis specialis ratione expressionis; Atque fundus fructifer, & capax desiderat solum tanquam subiectum necessarium pro exclusione census personalis ad tollendas questiones, & dubietates, de quibus supra in hoc eodem Supplemento, disc. 32. ut scilicet ita sciatur, cui peremptionis, vel diminutionis, aut infructuositatis periculo creditor subiacet, ita tollendo suspicionem puri mutui fœneratitii impliciti; Ac propterea receptum est, quod ad impleto ad istum effectum hoc requisitum, cum designatione unius, vel plurium certorum fundorum capacium, prohibita non est obligatio, seu hypotheca generalis omnium bonorum pro observantia contractus, & cautela creditoris.

Si ergo fundus certus requiritur ad hanc solum effectum, ut sit subiectum periculi; Hinc proinde non videtur quid prohibeat hanc periculi designationem fieri posse concorditer super fundo alterius, eodem modo, quo quotidiana praxis docet in societatis officiorum, vel in censibus vitalitatis, aut in officiis, & locis montium vacabilibus, quod licet contractus substantietur inter Titium, & Sempronium, potest tamen persona Caji ignorantis, & non consentientis destinari pro periculo vitæ; Ideoque idem à pari dicendum venit, cum nulla subest probabilis ratio differentia.

Non sic est in altero casu, de quo, dicitur disc. 13. & 31. & in aliis, quod scilicet impositor census imponat super fundo, qui de facto sit suus, vel ab ipso possideatur tanquam suus, sed ob hypothecas anteriores, vel alia vincula, & onera revera sit incapax, quoniam tunc ubi creditor id sciat, probatio resultat, vel saltem vehementis suspicio, quod census personalis potius consensu voluerit, hodie prohibitus, atque declaratur ut redoleat periculi mutuum interpretativum, ob improbabilitatem credendi debitori, qui habet fundum, ita alii obnoxium; Sed si cum bona fide id candidè exprimitur, quod scilicet creditor volens scire fidem debitoris, quem sciat esse idoneum ob alia bona, super quibus census creari non possit; continere hoc fundo de per se fructifer, & capaci tanquam subiecto pro dicto fine, vel effectu periculi, eo modo quo super alieno, non videtur quid prohibeat; Idque presertim in Ubi videtur in praxi frequens, quod scilicet etiam primarij, & ditissimi Barones, & Domcelli per Apostolicas Constitutiones prohibiti imponere census super bonis jurisdictionalibus, ac etiam super non jurisdictionalibus suis extraneis ambitum quatuor miliarium, ad favorem exterrorum habitantes verò in Ubi infra ambitum quatuor miliarium palatia, & vineas, aliaque bona ab huiusmodi prohibitionibus exempta, super istis cum diversis personis imponunt census, aliasque contrahunt hypothecas, adeo ut incapacitas sit notoria, & inexcusabilis, sed bona fide id fit, stantibus dictis prohibitionibus, atque ad evitandas penas; Igitur, sufficere debet, ut satisfiat menti, vel fini legislatoris, quod scilicet ita creditor subiacet periculo peremptionis, vel infructuositatis certi fundi designati, atque excludatur census merè personales, procedendo cum sapienter insinuata regula attendendi substantiam, vel finem, seu rationem legis potius, quam iudicis formalitates; quemadmodum si plures res super eadem persona tertia ineanur contractus vitalitii ut supra, nulla prohibito adesse videtur, sic à pari.

In omnem eventum applicando ad rem, quando etiam in consulendo, vel iudicando, ob huiusmodi ratiocinia recedendum non videretur à prædicta magis communiter recepta traditione, seu propositione, adhuc tamen iste discursus considerabilis remanet ad dignoscendum, quod iste defectus non proveniat à lege clara, sed à sensu Doctorum habente probabiles dubitandi rationes ad effectum, ut non ita mordicis, ac rigorose in hoc procedendum sit saltem pro competentia, seu licita perceptione fructuum in ratione damnorum, & interesse, quodque evitetur ille rigor, qui in casu certi mutui usurarii quovis palliati, contra depravatam fœneratorem est adhibendus, quodque pariformiter non procedatur in d. causa mutui usurarii certi, sed cum fraude, & mala fide palliati, & in isto, vel similibus casibus, in quibus infectio contractus, atque transmissio in mutuum resultat ex apibus juris, qui vix eisdem juris professoribus innotescunt, ut distinguendo advertitur sub tit. de usur. disc. 12. & 17. & in aliis pluries, ac etiam sub tit. de cambis, & alibi.

eadem dec. cum verius sit facultatem redimendi esse de novo inductam per dict. Pianam constitutionem ex deduc. apud Leotard. de iur. q. 67. n. 29.

4 Quamvis autem admissio etiam hoc praesupposito, quod ageretur de censu consignativo, adhuc revolutiones refectendo etiam ad solam veritatem, iuste, benèque fundatè viderentur; Attamen pro meo sensu probabilius videbatur id quod in fine eisdem decisionis incidenter, & potius adminiculatè, insinuarur, quod iste census reservativus potius quam consignativus; Et per consequens quod in competentia redemptionis esset certè, iuxta specialiter firmata dec. S. & 51. p. 9. rec. quoniam tam plures supradictæ enunciativæ, quam plures aliæ clarè præferte videbantur quod istud esset onus merè reale, ex ratione concessionis ipsius prædii, seu terroni, quod antiquitus esset de omnino cappellè, sed beneficii, per curiam Receptorum, forte pro meliori, magisque certo fructu iuxta regionis, ac temporum conditiones, ita censuratum fuisset; Nimirum quæ ad optinendum quoque me impellebat dictæ Civitatis usus etiam hodiernus, magis verò antiquus, faciendi huiusmodi concessionem præsertim per Ecclesiæ potius sub nomine, vel contractum census, quam Emphyteusis, quandoque tamen cum pacto redimendi, quandoque non, ut patet ex dec. 392. Franchi, cuius mentio frequenter habetur sub tit. de servit. ad materiam retrahitur, ac etiam sub tit. de Emphy. & sibi ad effectum probandi ad eod. inculcatum verum, imò necessarium principium, per iudices perpetuè præ oculis

habendum, quod scilicet instandum non sit in formalitate verborum, sed in substantia veritatis, ac propterea ibi deciditur quod si in verbis fiat concessio emphyteutica, vel censualis, adjicitur tamen pactum redimendi pro certa summa, tunc habetur potius pro contractu emptionis & venditionis, attendendo substantiam veritatis, non autem formalitatem verborum.

Item pro qualitate perpetua, & irredimibili, nimia consideratione dignam esse observabam qualitatem debitoris, vel vendentis, quod scilicet ageretur de monasterio monialium, quodque singulis quibuscumque annis, & temporibus in illud obveniunt pecuniæ in notabili summa pro dotibus illarum monialium, quæ recipiantur in locum deficientium, cum præcis obligatione investendi, iuxta et quæ ad materiam dotis monialium habetur sub tit. de dote disc. 167. Cum etenim magna difficultas adesse soleat in hac Civitate, ut etiam in Urbe aliisque magnis Civitatibus faciendi investimenta tuta, nullumque melius investimentum dari possit, quam illud proprii debiti fructiferi, idcirco nimirum improbabile esse considerabam quod istud onus per adeo diuturnum tempus detentum esset, si fuisset redimibile, quæ ratio non militat in per se privatis, in quibus pro frequentiori praxi id sequi solet ob impotentiam, seu deficientem commoditatem, ac propterea considerabile videtur istud adminiculum, seu argumentum quod à personæ qualitate resultat, potissimè ubi alia accedat ut supra.

S U M M A S I V E C O M P E N D I U M

Eorum, quæ continentur in hoc Lib. V. Parte III. de Censibus.

I.

De Censuum variis speciebus, & de quibus in præfenti agatur, eorumque origine, vel introductione, ac etiam forma, ut validi, ac liciti sint.

II.

De forma, seu requisito pecuniæ numeratæ.

III.

De alio requisito rei stabilis propriæ, fructiferæ & capacis, certis finibus designatæ.

IV.

De irrepeditibilitate sortis, & de pactis rescissoriis, ac reductione.

V.

De fructibus, eorumque iustitia.

VI.

De redemptione census, aliaque ejus extinctione vel cessatione, ac aliis ad materiam.

VII.

De Censu vitalitio.

I.

S U M M A R I U M.

- 1 Iste census est ignotus juri civili, & Canonico.
- 2 De censu reservativo, & ubi de illo agatur.
- 3 Quæ sit census consignativus, de quo hic agitur.
- 4 De Constitutionibus Martini V. & Calixti III.
- 5 De Bulla Nicolai V.

- 6 De Bulla S. Pii V. quid contineat, de ejus forma.
- 7 Ubi servetur, & an dari possit de ejus non usu.
- 8 Non est in usu in Regno Sicilia, & insula Melioitana, & de ratione.
- 9 De ratione ob quam de non usu Apostolicarum constitutionum dari non possit.
- 10 De varietate judicandi in hac materia.

II.

- 11 De præ numerationis pecuniæ.
- 12 Non admittitur hac exceptio in possessorio retinenda.
- 13 An requiratur per necessarium instrumentum publicum.
- 14 Non requiritur actualis numeratio, sed sufficit presentia pecuniæ.
- 15 Quid si pecuniæ debitor immediatè restituit creditori ex alia causa.
- 16 Loco pecuniæ sufficit cedula bancaria, sed non sufficit ordo neque pecuniæ requiritur ubi est causa dotis.
- 17 Non servata forma pecuniæ numeratæ contractus est invalidus, & fructus imputantur in sortem.
- 18 Non excusant consuetudo, vel simplicitas, aut minor ætas.
- 19 Quid de censu constituto ex pretio rei fructifera venditæ.
- 20 De senatoria hujus defectus, & de aliis ad camporibus.
- 21 De Censu creato ex fructibus alterius census.
- 22 Ad quid profici consuetudo non servanda hanc formam, vel simplicitas, aliaque bona fides.
- 23 An pro eo quod debeatur excusata transactio fieri possit census absque ista forma.
- 24 Quid ubi forma pecuniæ numeratæ adhibeatur in parte, an vitietur totus contractus.

III.

- 25 De requisito fundi censui stabili, & fructiferi capacis.
- 26 Iste defectus non solet sanari, & de ratione.

- 27 Potest fieri impositio super pluribus fundis, sed non super omnibus bonis.
- 28 Ad quid obligatio generalis bonorum subsistat.
- 29 De cautionibus fidejussoris, vel cedulis bancariis, & pignoris pro securitate.
- 30 Quando certa finium designatio non requiratur.
- 31 An & quando super fundo alieno census imponatur.
- 32 An super fundo feudali, vel emphyteutico, seu fideicommissario census imponatur.
- 33 Debet etiam esse liber ab aliis oneribus, & hypothecis.
- 34 An hypotheca reddatur adeo fundum incapax, ut census sit nullus.
- 35 Requiritur etiam capacitas in fructibus.
- 36 Si est capax in parte, in ea parte census subsistat.
- 37 Quando in ratione damnorum, & interestis creditor percipiatur fructus etiam si fundus sit alienus, vel incapax.
- 38 Censui imponi potest super alio censu, & super locis montium.
- 39 Quale onus in fundo constituto creditor acquirit.
- 40 Impositio census an sit vera alienatio.
- 41 De jure prælationis adversus extraneum emptorem.
- 42 An census circumscriptur loco ad varios effectus, & in specie illius collectarum.
- 43 An super fundo constituto census imponatur.

IV.

- 44 Irrepeditibilis sortis est de jure, seclusa etiam Bulla Piæ.
- 45 An valeant pacta rescissoria, seculi dicta bulla, & quid ea attenta.
- 46 An istud pactum rescissorium aliaque penalia vitient, vel vitentur.
- 47 De repetitione ob defectum fundi defectum, vel ob aliud non implementum.
- 48 De admittenda implementi per æquipollens.
- 49 An rescindatur contractus censualis ob decoctionem debitoris.
- 50 Per sortis repetibilitatem an & quando cesset cursus fructuum.

V.

- 51 Fructus non possunt esse ultra decem pro centenario.
- 52 In eis componuntur pacta franchitæ, & alia commoda creditoris.
- 53 Excessus vitiantur, sed non vitiat.
- 54 De fructuum reductione, vel abastione conventio-nalis.
- 55 Per Ecclesiam, vel alium alienare prohibitum an hac re- dactio fiat.
- 56 De reductione generali concedi solita per Principem.
- 57 De aliis ad materiam fructuum, & præsertim an habeant etiam executionem.
- 58 An fructus habeant eandem auctoritatem, eademque privilegia sortis.

VI.

- 59 De facultate debitoris quancumque redimendi.
- 60 Extinctio fieri potest etiam per Ecclesiam & alienare prohibita.
- 61 Ista facultas non conceditur in Censibus antiquis ante bullam Pii.
- 62 De disistia quomodo fieri debeat, & quando non sit necessaria.
- 63 An requiratur præcis aliis retrofinitis pecuniæ numeratæ.
- 64 De forma disistæ.
- 65 De ejus reproductione, & effectibus.
- 66 De disistia quomodo fieri debeat, & de ejus requisitis.
- 67 Qualis sit iudex competens.
- 68 Fieri potest depositum etiam ante lapsum bimestris.
- 69 De variatione monetæ, & quid sit deponendum.
- 70 An census revocari possit, si pecuniæ creditori soluta avocetur.
- 71 An creditor teneatur recipere restitutionem sortis in parte.
- 72 De extinctione præsumpta, & de prescriptione, quæ in materia cadit.
- 73 Quando ex potestatis defectu restitutio sortis ad extinctionem non sufficit.
- 74 Quid ubi plures sint census domini, vel unus proprietarius & alter usufructuarius.
- 75 Restitutio sortis in parte, an præ reliqua duret census.

- 76 De extinctione ratione incompatibilitatis quia creditor sit dominus fundi censui.
- 77 Quando peremptio, vel sterilitas fundi censui faciat cessare censum.

VII.

- 78 Censui vitalitii ignoti in jure communi, ac etiam in Apostolicis constitutionibus.
- 79 Est contractus licitus, atque in eo cadit iniustitia, non autem usura.
- 80 Quomodo regulatur iustitia istius contractus.
- 81 De irrepeditibilitate sortis, ejusque restitutionis impedita facultate.
- 82 An debeat servari forma bullæ Piæ.
- 83 Quinam non possint istum contractum facere.

I.

De censuum variis speciebus; Et de quibus in præfenti agatur, eorumque origine, vel introductione, ac etiam forma, ut validi, ac liciti sint.

Civilis, & canonico juri communi, ignotus est ille censu signativus census, cuius nimis frequentem usum hodie habemus; Quamvis etenim civilis, censorum mentionem habeat, ac etiam Canonico de censibus agat, ille tamen census species sunt, quæ apud antiquos linguæ latinæ scriptores quoque erant in usu, & quæ tributum, vel dominicalem recognitionem, sive rerum pretium denotabant.

Hujus autem antiqui vocabuli imaginem, vel speciem, retinet ille reservativus census, qui sub emphyteuticâ materia suam habuit tractationem, quia nempe, emphyteutici, seu livellarii contractus adinstar, bona alteri, sub alieujus annuæ præstationis solutione, sub census nomine explicari solita, concedantur, istaque reservativus census dicitur, ut potè in rei propriæ concessionem per ipsum dominum, & concedentem reservatus, atque de hoc in præfenti non agitur, dum diver- sam enunciatam habet sedem.

De consignativo autem censu præfenti tractatio est, qui pecunia mediante acquiritur, vel respectivè constituitur, idcirco usitate suspitionem habet, ejusque inspectio frequenter in materia cadit; Pecunia etenim de sui natura sterili ac infertilitate existente, usuræ suspitionem inducit illa annua, vel alias temporanea præstatio, quam in fructuum, vel usurarum specie, seu figura, ille, qui pecuniam recepti datori, præstare debeat, quasi quod implicium, vel interpretativum mutuum id occultet.

In aliquibus Hispaniarum, ac Germaniæ partibus, iste contractus inolevit, illeque præsertim qui in Germania in usu erat, & in Constantiensis Concilio generali, sub aliqua d. putationis rutina (extra tamen conciliaris sessiones) habitus fuit, ab eodem tamen Martino V. qui in eodem Concilio Pontifex creatus est, approbatus, ac etiam deinde à Calixto tertio.

Ille verò contractus, qui in Hispaniis in usu erat, occasione ejus introductionis in utriusque Siciliæ regnis, per communem Regem factæ, approbationem à Nicolao quinto habuit, istaque Nicolai Pontificis lex, eam habet formam, ut super bonis stabilibus fructiferis imponi, seu creari debeat, fructus autem singulis annis per impositionem datori pecuniæ, præstandi, decimam datæ sortis excedere non valeant, quod pro clariori explicatione fructus conventionem pro quolibet centenatio, & anno denotat; Istaque lex pro fructuum taxa, ut major illicita, sit inferior verò licita, non localis prædictorum regnorum, tantum est, ut aliqui credunt, sed ex veriori sententia, universalis.

Quia verò in eo Censu qui in Germania, aliisque regionibus præferebatur per enunciatas Martini & Calixti constitutiones approbato, adhuc dubitandi rationes perseverabant ad Italianam quoque extensæ, in qua idem usus invaluerat, an scilicet usurariam haberet labem; Hinc S. Pius V. ad omnem dubitandi occasionem dirimendam, nova huic contractui formam præscripsit, ut nonnisi cum prompta pecunia, in ipso creationis actu numerata, creati valeat, ideoque interdicta est illa creatio, quæ pro antecedenti credito, sive pro mercium, aliorumque bonorum pretio fieret, quod nonnisi super certis bonis stabilibus, ac fructiferis, certis finibus designatis, quorum fructus conventam annuorum censuum taxam excedant, vel saltem ad æquent, creatio sequi valeat; Antiquis proinde reprobatris censibus personalibus, qui præmissis Germaniæ præferti questionibus, vel dubitandi rationibus, aniam præstant.

Sortem autem demortuam ac omnino irrepeditibilem, ex- cre-

creditoris parte decrevit, quibuscumque rescissoris, vel penalibus pactis damnatis; Cum debitoris tamen libertate quodcumque eandem restituendi formam, atque censum redimendi, quavis præscriptione, vel temporis lapsu non obstante, certam huic redemptioni præscribendo formam, ut per antecedens bimestre eam debitor creditori denunciare debeat, quodque creditore, hoc termino elapso, oblata restitutionis formæ solutionem recipere renuente, illam penes eandem facram, vel aliam idoneam personam, pro locorum moribus deponere liceat, atque ita liberationem reportare; Ac demum ut fundo censito in toto, vel parte chasmate perueniente, pereat etiam census; Nulla data nova provisione super fructibus, quorum iustitia ista nova lex contenta est, ideoque prædicta Nicolai taxa venit attendenda.

8 Super istius Pianæ constitutionis usum, vel observantiam, non modica dignoscitur opinionum scissura, pro illis Provincialis, vel ditionibus, in quibus, ea usum non recepta præceditur, quodque continuari debeat cum ea contrahendi forma, quam præscripsit bulla Nicolai, ut in aliquibus Hispaniæ partibus, aliisque regionibus contingit, atque in ipsa Italia, in Regno Neapolitano opinio est.

9 Extra istam questionem etenim est alterum Siciliæ Regnum ultra Pharium, dum per eundem Gregorii decemteritii successorem, ista potuit exemptione, aliquibus exceptis, necessitate scilicet fundi certi fructiferi, & perpetuitate, seu irrepugnabilitate, ideoque in reliquis, ex Pontificio placito, cum antiqua dicti Nicolai bulla forma continuatur.

10 Alii verò de converso, cum generalitate requisitorum aliarum legum procedentes, opinantur, ut non usus huius legis vim admittat; Et alii fortè probabilis eam adhibent distinctionem ut in his partibus, in quibus ista nova lex usurariam materiam concernat, ideoque Divini juris usuras prohibens declarativa sit, huiusque peccati materiam concernat, ubique obliget, neque subditis licentia retribuenda sit eam non recipere, ac non servare, istaque pars verè à Pontificia pendet potestate; In aliis verò partibus, quæ accidentales solemnitates concernant, ut præsertim ea esse pecunie numeratæ forma, cui idem Pontifex, vel generaliter iuxta insinuatam Regni Siciliæ exemplum, vel particulariter cum præventivis dispensationibus, vel cum sanationibus passim derogat, ac dispensat, ut Principis potius, quàm Pontificis nova lex dicenda sit, ideoque extra propriam temporalem Ditionem absque populorum consensu & usu, non ardet.

11 Hinc iudiciorum eadem in dies vacietas dignoscitur; In seculari etenim foro illarum ditionum, in quibus iste non usus præceditur, contractus citrà huius novæ legis formam creati liciti, ac validi reputantur, suamque obtinent executionem; In Ecclesiastico autem foro, qui ab ejsus Metropolitanæ Romanæ curiæ opinionibus, & praxi normam recipiunt, reputantur usurarii, & executione denegata, fructuumque imputatione in fortem admissa, nisi Apostolicæ sanationis remedium, de quo infra superveniat, adeunt, ab incidenti unius, vel alterius fori competentia, quam accidentaliter personæ debitoris, vel bonorum possessoris laicalis, vel ecclesiastica qualitas producat, ipsa rei substantia vel negotii principalis iustitia, vel iniustitia pendeat, quod quidem magnum censendum est absurdum, ut etiam in usuratum, vel interusurarium, ac etiam cambiorum materia frequens praxis docet.

a disc. 1. & in aliis. b disc. disc. 1.

II.

De forma, seu requisito pecunie numeratæ.

Præsupposito itaque, ut Pianæ legis formam contractus pro eius firmitate in omnibus habere debeat, ejsusdemque legis singulas partes, vel requisita expendendo; Quate-

nus ad primum pecunie numeratæ in ipso actu pertinet; Super eius justificatione, facti potius quam juris frequentiores contingunt questiones, ex verborum instrumenti formalitate decidit solita, an scilicet Notarius, de facto proprio testetur, numerationis pecunie coram ipso & testibus, vel potius ex contrahentium assertione, quod numerata fuerit, ideoque certam id non recipit regulam, cum à singulorum casuum qualitate, & circumstantiis pendeat.

Non tamen ad ejsusdem instrumenti, vel alterius documenti verba; hæc probatio præcisè restricta est, sed alias admittit probationis species, dum Notarii negligentia in id exprimitur, veritati præiudicium parere non debet.

Atque hinc manat, ut istius formæ non servatæ exceptio, in summario, ac privilegiato retinendæ, seu manutentionis possessorio non admittatur, ob justificationis possibilitatem in petitorio.

Cumque ista Pianæ lex coram Notario, & testibus, in ipso instrumenti actu, numerationem fieri debere præcipiat; Hinc manat questio, consuetam habens opinionum scissuram, an publicum instrumentum pro forma quoque requiratur; Probabilior autem, magisque recepta est negatiua opinio, ut ad aliorum contractuum instar, per scripturam quoque privatum, vel coram testibus fieri valeat, ita demonstrativè potius, frequentioris praxi ratione, quam taxativè lege loquente.

Ex recepta tamen Romane Curie praxi, vel interpretatione, numerationis habitus, vel potentia sufficit, ut scilicet in Notarii & testium conspectu in eo actu pecunia interveniat, quæ debitoris volenti, per creditorem numerati valeat, ac debeat, quamvis, eodem debitor non curante, actualis non sequatur numeratio; Ideoque ad cæronomiale formalitatem, ista forma de facto redacta videtur, cum aliquibus modicæ quantitatis pecunie appropriatione vulgo, per manus.

Non minore item formalitatem, illa forendum, seu prædictorum recepta distinctio continet, cum qua questionem decidunt, an instantanea ejsusdem pecunie restitutio, quam debitor eidem creditori in alterius debiti causam faciat, ad formam implementum sufficiat, ut scilicet, de prævia simulationis conventionione non confititur, quædam intellectus, vel imaginaria, ac instantanea operatio attendenda veniat, quod iudiciali speciebus redolere videtur, rei substantiæ, vel naturali veritati oppositum.

Bancaria cedula, ex ejsusdem Pii declarationibus, numeratæ pecunie equipollens; Eademque habet equipollentiam creditum ex causa dotis, legis vobis literæ, magis quam par est, interveniendo, eodemque iudicæ, parum commendabili retento stylo, invalidus ex istius formæ defectu reputatur contractus, qui creatus fuerit cum ordine alicui publico banco directo, effectumque reverè sortito, cum ipsius sinceritatis, vel naturalis veritatis fomento, quia nempe creditor, verè ibi pecuniam promptam haberet; Asperum tamen id videtur, ubi sinceritatis ac veritatis accidentibus substantia, quæ verborum formalitati prevalere debet, levis spiritus, vel ratiocinatio, seu sine affectu, non autem litera.

Ista itaque non adimpleta forma, invalidus, ac spernitivus reputatur contractus, interpretativum potius redolens mutuum, ut propter inexactum fructuum actio denegetur, atque exactorum, usurarum adinstar, imputatio in fortem fiat, muliebri sexu, vel rusticitate, sive minori ætate, sub communi consuetudine, ex quadam pariter ab humana ratione aberrante rigore, non obstantibus.

Minusque executionem præbente, ipsius crediti fortis veritate, ac omnimoda sinceritate, quinimò fructifera natura, quale est rei fructifera venditæ pretium, ut ad ejsusdem rei fructuum mensuram, ex æquitate compensativos fructus, vel interfusoria producat, non tamen fructus census utpotè invalidi, sed in ratione fructuum recompenfariorum, vel damnorum & interesse, ideoque excessivè exactum in istam censum causam, ultra ipsius rei venditæ fructuum metam, tanquam usurarium in fortem imputatur, minori, vel pupillari ætate, vel consuetudine, aliave bona fide, vel iusta credulitate non admittitur, quod pariter asperum, atque ab humana ratione alienum videtur, parumque discretum continet rigorem.

Hanc autem aliquando supplet formam præventivam Apostolicæ dispensatio de super obtineri solita, ut pro alio veno ac licito credito census creati valeat; Sive jam creati Apostolicæ sanatio, cum clausula, confitio de vero credito, ubi res integra sit, quia nempe valida sententia super sortis extenuatione, cum fructibus solutis, non accesserit, aliis contractus substantialibus requisitis accedentibus, non denegatur; Dissicultatem huius gratiæ concessioni præbente insinuat sententia,

III.

De altero requisito rei stabilis fructifera, & capacis censibus finibus designata.

Cum personales census enuntiatas Theologorum, Cano- nistarum parentem questionem, quasi quod usurarium palliatum mutuum iste contractus occultaret; Hinc S. Pius in hac parte præfata Nicolai antiquiori legi inhærendo, personalibus, ac etiam realibus census generalibus reprobat, istam quoque adiect legem, quæ declarationis naturæ contractus potius, quàm solemnitatis speciem habet, ideoque huic requisito dispensari non solet, minusque istius defectus sanatio concedi.

Quamvis autem certa res stabilis fructifera, & capax certis finibus designata in numero singulari pro censu fundo, ac subiecto, in plurium sensu, seclusa etiam moderna Pianæ lege desideretur; Non tamen pluralitas damnata est, ut scilicet super pluribus fundis æque certis, æque certorum finium expressionem habeantibus unius census impositioni fieri valeat, ea prohibita impositione, quæ super omnibus impositionis bonis fiat. Omnium bonorum obligatione pro contractus observantia, fructuumque solutione non prohibita.

Minusque pro eodem effectu, aliis prohibitis cautionibus fideiussoris, vel illis, quæ tanquam campforiæ, seu bancariæ cedule, aut manualia pignora pro locorum moribus ad securitatem adhiberi soleant, dummodo caurio aliud creditori non pareat lucrum, vel emolumentum quod ubi accedit, in fructu est, ejsusque pars dicitur, atque venit in calculo.

Certorum verò finium designatio, pro forma præcisa non exigitur, sed pro certo fine, vel effectu, ut capacitas fundi dignoscatur, ac etiam ut ejsus exemptionis creditor subiacet periculo, quod contractum salvat, illumque ab interpretativè foeneratitii mutui labe, vel suspitione eximit, quamvis longè major capacitas, seu perpetuitas, hoc periculum valde remorum, ac verisimilitudinem non contingibile reddat; Ideoque istius requisiti implementum illud admittit equipollens, per quod, neglecta etiam certorum finium designatione, idem resultat effectus, quia nempe notorios res habeat fines, aliave accedant circumstantiæ, quæ illius inducant certitudinem.

Proprius autem impositoris esse debet census fundus, non autem alienus, nisi Domini accedat consensus, ob cuius interventum, super alieno quoque fundo censum constitui permittitur.

Eo verò impositoris accedente dominio, quod non omnino plenum, ac liberum sit, sed utile tantum, vel resolvable, ut in feudatarii, vel emphyteuticæ, sive ad longum tempus conductoris, aut fideicommissi gravati, resolvable dominio contingit; Questio est, an sufficiat; Magis affirmativa opinio est, pro tempore, quod ius impositoris duret, eoque resolutio, cesset contractus, nisi alium impositor subroget fundum, ut propter omnimoda libertas repetendi fortem creditori non detur.

Non sufficit autem dominium, nisi eam admixtam habeat libertatem, ex qua ejsusdem fundi capacitas manet; Nil etenim refert fundum esse sub impositoris dominio, si alii jam contractus hypothecæ illius adsorbent valorem.

Ea tamen differentia accedente, inter illam incapacitatem, quæ ex domini defectu, alteram verè reali ac iustico perpetuo onere resultat; Et alteram, quæ ex simplicibus hypothecis, ut prima species contractum ab initio iuralem reddat, altera verò in quodam validitatis implicito statu constituat, ab ipsarum scilicet hypothecarum futuro contingibili experimento validitatem, vel invaliditatem expectante ob liberam impositoris facultatem illa solutione, vel novatione mediantibus dissolvendi.

Nedum autem in fortis valorem, sed etiam in fructu capacitas desideratur, ut illius fundi censiri fructus census fructibus respondeant, ne scilicet super vitatum.

Ad capacitatis tamen ratam, seu mensuram, actus validus est, neque per inutile vitatur utile, nisi certa incapacitatis scientia malam fidem ac depravatam foenerandi intentionem in creditore arguat.

Creditoris itaque bona, vel mala fides, istius requisiti materiam regulat; Ubi etenim in mala fide sit, quia nempe incapacitatis ab initio conficius esset, inutilis tunc remanet actus, qui palliatum, sive interpretativum potius redolere foeneratium mutuum, ideoque, neque in fructuum consensu, minusque in altera damnorum & interesse ratione, aliquas percipere licet accessiones, quæ utpotè usurarium

sentia; qua etiam neglecta quandoque pro Papæ arbitrio (commendabiliter quidem) sanatio quoque conceditur; Istaque sanatio effectum habet retractivum ad suum initium, ideoque fructuum exactioem jam sequutam licitam efficit, atque pro decursum & non solutorum exactioem efficacem parit actionem; Veri crediti in conditione positi nova justificatione extrinseca non desiderata, sed ea sufficiente, quæ ex eodem instrumento aliis valido resuler ipsius legis fine, ac ratione permissis, ne scilicet pro illicito & usurario credito, seu ex causa laudi, vel civantia, aliave illicita, & reproba causa proveniat; Atque ad id dirigi debet iudicium ejus, cui huius gratiæ executio commissa sit, sive electum sit arbitrium, cui quandoque ejsusdem gratiæ concessionem, vel denegationem in casu ambiguo Papa remittere solet.

Cumque istius novæ formæ per legem positivam inductæ, remissionem, vel supplementationem ista sanatoria gratia operari soleat, non autem supplementationem aliorum defectuum, qui ex contractus natura ex sacrorum canonum, vel antiquiorum constitutionum dispositione, vel intentione dignoscantur, ubi præsertim verè usuraria accedat infectio, quam utpotè juris Divini, Pontificia non sanant, nec supplet potestas.

Hinc manat questio in præfati Neapolitani Regni præsertim contractibus cadere solita, an sanatione sit dignus ille census, qui pro eo contractus sit credito, quod ab alterius validi census fructibus deriverit; Dubitandi rationem præbente anacotismi prohibitione, ab utroque Canonico & civili iure manente, quodque propter fructuum & usurarum conversio in fortem, ut cum superferatorem novos producat fructus, usuraria labem redoleat. Contrarium verò est magis receptum, cum censuum fructus forte jam demortui, fortis speciem habeant, ideoque nova interusura suis legitimis accedentibus requisitis, aliorum debitorum ad instar, parere apta sunt, istaque forma seclusa in fortem novi census converti, prohibitionem habent, ut in locorum locorum, in quibus hæc nova lex in usu non sit, inconcussa praxis docet.

Quamvis item iuxta Romanæ Curie receptum sensum, muliebri, vel rustica simpliciter, vel minor ætate, vel contrarius usus, aut sinceritas crediti, sive alia iusta credulitas non excuset; Adhuc tamen magnificandæ hæc esse, omnis iustitiæ, & æquitatis ratio suadet, ut facilis præmissa concedenda sit sanatio, ejus concessio, vel denegatio à facti qualitate, & circumstantiis regulanda est.

Tanquam causam huic formæ equipollentem esse Alii credunt; Alii verò negant, ut ex quavis causa census impositio sequatur, ista forma servanda sit. Istaque postior opinio magis recepta fortè videtur, ut ita hanc eludendi, vel fraudandi legem, seu formam admittatur occasio.

Huius formæ implementum in parte, altera parte defecta, ac sufficiens, questio est, quia nempe fortis, partem ex tunc numeratæ pecunie, partem verè ex antecedenti credito, vel mercium, aliorumve bonorum pretio, constituta sit; Alii quibus pro eo parte, in qua forma servata sit, contractum sustineri opinantibus, utili per inutile non vitatio, ob quantitativè materie naturam divisiivam, ut eandem producat utilitatem pars respectu partis, ac totum respectu totius.

Contrarium verò, probabilior, magisque recepta opinio credit, ut vitium in parte, totam corumpat partem, ideoque utile per inutile vitatur remaneat; Tunc ob formæ individualitatem naturam; Tum proprius, ut fraudibus, quibus Pianæ lex occurrere fuitur, non pateat aditus; Pecunie siquidem numeratæ pars aliquos indigentem, vel suffocatos impellit, vel cogit debitores, ut merces, aliave bona, pro nimium altera pretio, à callido foeneratore accipiant, iuxta illius contractus speciem, utriusque iuri communi forte ignotam, quam penè ubique prudenter, locales damnatur leges, cui stochi, vel barocchi, seu civantia nomen, seu vocabulum, pro nostris Italianis moribus, loquendivè usu congruit; Præmissa dividuitatis ratione aliquid requisitum adaptata, ac etiam ejsusdem contractus successivo progressui, ut partis fortis restitutio, vel partis fundi capacis preemptio, aut incapacitas totum non viciet actum, qui sustineatur in parte.

- c disc. 4. & 34.
- d disc. 5. & 6. & 36.
- e disc. 6. & 11.
- f de feud. disc. 29.
- g disc. 4. & in aliis.
- h disc. 4. & 34.
- i disc. 1. 2. & 10.
- l disc. 2. 3. & 34.
- m disc. disc. 20. n disc. 34.

speciem habentes, illicite essent, ideoque restitutioni obnoxie, vel in sortem imputabiles.

Ubi vero creditoris bona fides accedat, quia nempe debitoris assertioni, super fundi pertinentia, & capacitate, cum iusta credulitate, quae a crassa, vel affectata ignorantia aliena sit, fidem praestat; Tunc non sublinetur quidam actus in ratione census, qui abique capaci subiecto nunquam existit, licite autem ac iuste, conventos petat ac exigit fructus, in damnorum & interesse ratione, ne alias debitoris mendax & culposa assertio proferat, innocenti vero creditori noceat; Istaque distinctio damnorum & interesse, pertinentiam ex contrahentium conventionem, vel ex legis dispositione manentem redolet.

Quaestione cadente, ubi post jam in bona fidei statu initium contractus, ista alieni dominii, vel incapacitatis notitia, creditoris superveniat, in damnorum & interesse cursum quoque cessare faciat. Idque consuetam habet opinionem fecerunt; Probabilior autem ea est opinio creditoris favorabilis, mendaci autem debitoris odiosa, ut adhuc dictionum damnorum & interesse cursum duret, nisi facti circumstantiae depravatam in creditore foverandi suadent intentionem.

Fundi autem, sive rei stabili fructu feranome, nedum illa vera stabilia veniunt, quae soli sunt, sed etiam ea quae ex legis fictione, vel potentia pro stabilibus habentur, quamvis vere non sint, sed iura incorporalia quae tertiam constituent speciem, ut in ipsiusmet censibus, sive in illis cum Principe, vel republica iuris, quae pro Romanae Curiae loquendi usu, sub locorum montium nomine, seu vocabulo explicantur; Super istis enim, vel super alio censu per impostorem possessore, tanquam super fundo, aliis pertinentiae & capacitatis accidentibus requisitis, valide census constituitur.

Super iure, quod in fundo censu creditor acquirit, opinionum consensu fissura dignoscitur; Aliquis opinantibus, ut dominii saltem utilis, vel subalterno aliquam obtineat participationem, Aliis ut servitutum praedialium id importet; Aliis vero ut non nisi specialem aliquanto magis efficacem & privilegiam importet hypothecam quae sub prohibito alienationis genere cadat; Ideoque in bonis Ecclesiae aliisque alienari prohibitis, ista census impositio ex hodie firmiter recepta opinione, cadit, quodque ipsa Census impositio fundi censui, non autem aliorum bonorum sub generica hypotheca cadentium respectu verae alienationis habeat speciem ad plures effectus illam praestem, quem frequentior fori praxis docet electionis in causam detractionum, quae fideicommissi onere gravato competant.

Illud vero quasi reale ius in censu fundo creditor acquirere videtur, quod ista Pianae lex ei tribuit, praetivi nempe retracts, adversus extraneam emptorem, non autem adversus eum, cuius vicinatis, vel sanguinis, aut consortii, sive directi dominii, vel inquilinatus, sive retractus praetivi competat, cum iste censuali omnibus debitor sit, potestatem occupet locum; Illud tamen super alios potiores retractum species habent privilegium, ut sola extrajudicialis scientia cum praefinito termino lapsa illum non excludat, sed judicialis requiratur interpellatio.

Ex isto autem fundi stabili, vel aequipollentis requisito, super loci circumscriptioe, oritur quaestio, consuetam pariter habens opinionem scilicet, ut in loco ipsius censui fundi censu quoque circumscribatur; Aliis vero ut loco destinatae solutionis fructuum, ac restitutionis foris; Aliis, ut loco contractus; Ac aliis, ut tanquam iurium & actionum habens speciem, loci non habeat circumscriptioem sed nominum debitorum, aliorumque iurium incorporalium admittat, creditoris sequatur personam; Ideoque illa sequenda est opinio, quam loci fori, vel Tribunalis receperit.

Istaque decisio alteram regulat, collectarum aliarumque onerum quaestioem, in quo scilicet loco creditor pro censibus, quos possideat, collectari, vel sub ultimo poni debeat; Sive e converso, an ex ipsius censui fundi collecta, vel ultimo census onus deducendum sit, ut in regalium sede advertitur, ubi collectarum, aliorumque onerum est tractatio.

An autem super fundo, qui adhuc in rerum natura non extret, sed cum ipsa pecunia ad censum data sit, constitutus valide census imponatur, ex facti circumstantiis pendet, ut in sua sede advertitur.

o de feud. disc. 22. & hocii. disc. 6. p. disc. 6. q. disc. 41. t. disc. 8. t. disc. 39. & 41. t. disc. 3. u. disc. 13. & 31. x ibidem. y disc. 27. hocii. disc. 34. de Regal. z de Alien. disc. 1. ex numer. 38. de legitima, disc. 25. ex numer. 35. a disc. 39. & 40. b de Regal. disc. 92. c disc. 7.

IV. De irreperibilitate foris, ac de pactis rescissoriis, aliisque penalibus, & quando ad foris depositum debitor teneatur; Vel ob irreperibilitatem cesset fructuum cursus.

Inter hujus contractus requisita, istud demortuae foris, quae ex creditoris parte fit perpetuo irreperibilis, recentior, idque moderna etiam Pianae lege seclusa, de contractus natura ex iuris dispositione, vel intentione desiderari probabilis est; Omnem vero quaestioem dirimit ista lex, quae clare id praecipit, ambigui juris declarationem potius quam novae formae introductionem in hac parte continens.

Juris autem, vel antiquarum pontificiarum constitutionum dispositione, vel intentione arctata, quaestio est, consuetam pariter habens opinionem scilicet, an rescissoria, vel alia penalia pacta non quidem pura pro creditoris libera facultate, sed sub non solutionis fructuum, vel alterius deficientis implementi conditione adiecta, firma sint, suamque mereantur executionem; Istaque Pianae lege seclusa, quae ex magis recepto Romanae Curiae sensu, indefinito id prohibet, probabilior, magisque recepta est affirmativa opinio, dum in debitoris libro, ac facultate positum est, ut casus non fiat; Ideoque suae conditionis purificatio, ex ipsius debitoris potius, quam creditoris facultate proveniat, istaque ratio facit, ut ubi, non cum ista Pianae lege, quae de iure, vel de facto in usu non sit, sed cum illa Nicolai, sive alii Martini, & Calixti vivatur, ista rescissoria pacta in viridi sint observantia, ut praesertim secularium Tribunalium enunciati Neapolitani Regni praxis docet, magis vero alterius Sicilliae iuris, quod extra omnem quaestioem (ut supra) huic novae non subiecit legi; Magnam tamen eorumdem Tribunalium stylos super hujus rescissoriis pacti exercitio vel praxi, adhibet aequitatem, ac circumspicionem habet, ut non nisi cum pluries monito, nimiumque moroso debitor suum sortiarum effectum.

Ubi vero cum Pianae lege vivatur, sive vivendum sit, ut in eodem Neapolitano Regno vivi debere etiam ad istum pacti rescissoriis praefatum effectum, Romana Curia firmiter credit ac praestat; Quae tunc cadit, an istius, aliorumque penaliu pactorum adiectio, contractum vitiet, vel potius ipsius vitiatu pactis pro non scriptis habitis, ipse contractus firmus remaneat, istaque posterior magis probabilis, receptaque opinio est, cum hujusmodi pacta contractus accidentalit potius respiciant, ideoque non vitiant, sed vitiantur; Tunc etenim vitiantur quando substantialis, vel naturalia concernant, quia nempe liberam creditoris tributam facultatem, etiam sine debitoris mora, vel culpa fortem pro libito voluntatis repetendi, cum tunc interpretatum mutuum potius quam census naturam actus habeat, ideoque facti potius quam iuris quaestio est, ex facti circumstantiis dicenda, quae creditoris sinceram, vel respectivam depravatam suadent intentionem; Magnam vero sinceritatis argumentum praebet relativa conventio ad eisdem Pianae legis formam ac praepcepta.

Censui fundi detecta, minus vera per debitorem assera pertinentia, vel capacitas, aut libertas, sive conventa cautionis, vel alterius promissionis non implementum; foris repetitioni locum aperit, atque pro ea creditoris adhesionem in iudicio expetibilem adversus debitorem praebet; Non tamen ad veram ac omnimodam repetitionis effectum, sed ad alium depositi, loco cautionis, vel investimenti, sive ut ipsi creditoris fiat restitutio, pro diversis Tribunalium praxi.

Ad hanc autem evitandam repetitionem, vel depositum, aequipollens admittitur implementum, unius scilicet aequae idonei fideiussores loco alterius, vel alterius fundi aequae idonei, & capacis subrogatio.

In pluries enunciati Regni Neapolitani secularibus Tribunalibus, declarata debitoris detectio, sive creditorum concursus super ejus patrimonio efformatus censualem contractum inducit rescissionem, ac foris repetitionem, qua pendente fructuum cursus impeditus non remaneat, non tamen in fructuum census, sed in damnorum, & interesse ratione, idque debitoris, ejusque creditorum interesse, cum ista cesset illud interesse, quod ibi datur pro fructibus census, quos tertias vocant, denegatur autem pro altero interesse; Curia vero Romana hanc non recipit opinionem, ut deo, quo, vel concursus hujusmodi rescissionem causet, ac ulterius nil referret, sed cessantibus interesse legitimis requisitis specialiter & extrinsecus iustificatis, ut in usurarum sede advertitur, denegatur illud interesse, quod ibi conceditur.

Ubi itaque ista facultas, vel actio creditorum comperat debitorem cogendi ad foris restitutionem, vel depositum; Quaestio est, an fructuum cursus cesset; Atque affirmativam antequam tempore Curia tenuit; Negativam vero tenet recentior, istaque probabilior est, quamvis facultatem creditor ad proximum exercitum deduxerit, obtinendo nempe debitoris condemnationem, ob implicitum perseverantiam contractus statum, quia debitor alium subrogandum fundum, sive aliud aequipollens praestandum implementum, id impedire potest, cumque in sua potius quam creditoris facultate repositum sit id impedire, ideoque non facere, ab ejus culposo facto, vel mora proveniat, hinc propterea licet ac beneficii exinde reportare non debet; Tunc etenim ob foris irreperibilitatem fructuum cursus merito cessat, quando ea omnino pura est, & creditoris libito exercibilis, cum ita censuali corrupto contractu in interpretativum mutuum resolvatur.

d disc. 1. 10. & seq. e disc. 9. 13. & disc. 33. f d. disc. 33. g de feud. disc. 81. & 108. hocii. disc. 21. h disc. 13. & 31.

De fructibus eorumque iusta taxa, ac etiam an & quando eorum reductioni locus esse debeat.

Super ista fructuum iustitia, vel taxa, nova Pianae lex, nil statuit, vel innovavit; Ideoque ut superius initio innotatum est, alia Martini, & Nicolai Pontificiae leges, quae hanc statuunt taxam, ut decimam foris partem in singulos annos, fructus non excedant, ubique attendenda sunt, ac propterea locales censenda non sunt, ut aliquotum est sensus.

Omne vero creditoris, quamvis latens, vel implicitum commodum conventionale, in fructu est intra hanc taxam in calculo ponendum, ut in eo praesertim pacto frequentior docet praxis, per quod debitor, illa collectatum, vel contributionem, sive expensarum onera, in se assumat, quae iuridice creditorum incumbant.

Hujus taxae excessus, quamvis per eandem Pontificiae leges pro quadam loquendi modo usurarius appelletur, iniustum tamen potius, quam usuram redolet, ideoque contractum non vitiat, neque in summa permessa (praesupposita fundi capacitate) fructuum cursum impedit, sed excessus ipse vitiat, atque pro non scripto habendus remanet; Ideoque in minori summa conventionali taxa statuta hujusmodi franchitariu & similia pacta firma sunt, eorum valor non excedit metram, & anticipatum eorum solationem, quae usurae, vel excessus habeat suspitionem, ipsa Pianae lege prohibente.

Triplex vero species reductionis, fructuum conventio, quamvis intra hanc permittam taxam sit, pati solet; Unam nempe ob fructuum censui fundi diminutionem; Istaque sequens rubricae materiam potius percutit; Altera vero ea est, quae ex Partium novatione manet, ut frequens praxis docet quod creditor foris restitutionem agrae ferente, fructuum diminutio fiat, ad eam minorem summam, in qua debitor, alterius census suppetat occasio.

In Ecclesiis itaque, aliisque personis consimilem alienationis prohibitionem habentibus, quaestio cadit, an hac diminutiva novatio, quae vulgo *ibalfatio* dicit solet, prohibita alienationis speciem redoleat, atque in hac consignati census specie verior est negativa, cum ea prohibito, de qua aliqui antiquiores agunt, alteram reservativam census speciem percutiat, ubi ex gratificatione ac facto voluntario, non autem ex iustitia fiat; In ista namque specie, sicuti ipsius principalis contractus dissolutio, utpote necessaria, prohibita non continet alienationem, ita hac novatio ad eandem dissolutionem impediendam ordinata.

Illa itaque species reductionis, disputandi ansam praebet solet, quam debitores a Principe, ejusque Vicario, invitit creditoribus, excessus rationem, petant; Id autem certam ac genericam non recipit regulam, cum a singulorum casuum circumstantiis diversifere locorum, vel principatum styli, vel moribus aut censurum praediorum qualitate, aliisque circumstantiis in sua sede latius ponderatis decisionem recipiat.

Quamvis etenim aliquorum principatum leges, vel provisiones desuper habeantur, genericam, ac uniformem flauerent reductionem; Aequivocum tamen eorum est, qui has leges, vel provisiones, hujusmodi censibus applicat ad Pianae Constitutionis normam super fructifero & capaci fundo impositis, qui a fundi peremptione, vel infructuositate omnimodam cessationem, vel diminutionem

expectant; Iste siquidem leges diversos, personales potius census percutiunt, majorem usurae suspitionem habentes, ut in sua sede latius.

In Civitatum autem, aliorumque locorum communitatibus, quae hujusmodi censuum oneribus graatae sunt; Principes, eorumque Vicarii, vel alii majores magistratus, quibus ex consuetudine, vel Principis concessione, ista derogandi iuri tertii tribuatur potestas, hujusmodi genericas, ac uniformes pene ubique facere solent reductiones, quamdam peculiarem habentes rationem privatis contrahentibus incongruam, ut in eadem sede advertitur.

Ea vero quae de fructuum praesumpta solutione, vel praesumpta reductione habentur, genericas ac indifferentes cuiuscumque alterius annuae, vel temporariae praestationis terminos percutiunt ideoque hujus contractus peculiaritatem non sunt; Idemque in eo summarii & executivi iudicii privilegio de cuius competentia praedicti disputant, cum a contractuum pactis, vel contractuum clausulis, aut locorum scriptis, vel non scriptis legibus, seu styli id pendat, ideoque propriam ac peculiarem hujus contractus naturam non percutiat.

In enunciatis vero utriusque Sicilliae Regnis, per legem utriusque communem, a communi Rege, pro enunciatae bullae Nicolai observantia & executione editam, hujusmodi censuum fructibus, nimis amplum exequutivi iudicii privilegium conceditur, cum ea iuris exorbitantia, ut adversus tertium rei censurae, aliorumque bonorum debitoris possessorem comperat; Ista vero praemissa legis pars in Sicilliae Regno ultra Pharam, eique annexa Meletriana Insula cum eisdem legibus regulata, in praxi viger, ut propterea majora, quae in illis Regni Tribunalibus iudicia vigeant, hujusmodi censuum, quos bullares appellant, executionem percutiant, ut Siculorum scripta ostendunt, In altero vero Sicilliae ceterioris, quod Neapolitani hodie frequentiores habent nuncupationem, id usi contra tertium, receptum non est, sed illud possessorem, vel mixtum ad ipsa hypothecata bona pene tertium existentia praestatur remedium, quod assistentiae dicitur.

Communes quoque potius quam istius contractus peculiaris terminos ea percutit quaestio, quae in crediti & debiti de de acta est, an illud anterioritatis, vel prioritatis privilegium, quod foris ob antiqui debiti diminutionem, aliamve causam competit, fructibus quoque concedatur; Vel potius ex propterea contractus tempore normam accipiat; Istius etenim contractus major frequentia huic dispensationi occasionem praebet, non tamen eius peculiaris est, dum cuiuscumque fructifero, vel usurario credito congruit.

i de Usur. disc. 11. l de alien. disc. 1. 5. & 6. m disc. 32. n dist. disc. 32. o de emphy. disc. 55.

De redemptione Censuum, ejusque extinctione, vel cessatione ac aliis ad materiam.

Inter alia istius contractus requisita, per novam enunciam Pianam legem statuta, illud iam insinuat dignoscitur, libertatis, vel facultatis debitoris, perpetuo, per actum retrosumum restrictionis foris, censum redimendi quocumque temporis lapsu, vel praescriptione, aut pacto, vel prohibitione non obstantibus ut pro non scriptis habeantur; Ea tamen praescripta forma, ut per antecessores bimestre, creditoris debitor istud extinguendi, vel redimendi propositum denunciare debeat, quod sub disticta termino, seu vocabulo praedicti explicant; Ista etenim redemptione legitime, ad praemissa legis praescriptum sequuta, nulla super census resolutione fructuumque cursus cessatione, cadunt quaestiones, quamvis creditor, alienandi stricti dicitur habere prohibitionem, quae passivorum censuum novam impositionem, vel activorum translativam voluntariam cessionem complectitur, non autem istam redemptionem, seu retrocessionem utpote necessariam.

Ex nova Pianae lege ista redimendi facultas, ejusque prohibitionis infectio manant, ideoque illi census, qui ante hujusmodi inflectionem, sub pacto perpetuitatis creati sunt, eam retinent, istaque redimendi facultas debitori non competit, nisi aequitas, aliave iusta causa extraordinario iudicis officio aditum praebet; eo modo quo in consignati census, aut emphyteutici canonis redemptione, quandoque praxis docet.

Facultate itaque ad novae legis normam supposita, diffensus quoque explicitus, vel implicitus creditoris pro statuta for.

formae observantia supponendus est. Creditore scilicet volente, neque bimestrali interpellatio, sub disticta vocabulo explicari solita, minusque realis fortis, & fructuum integra, liberataque oblatio, vel respectiva depositum requiruntur, cum per compensationem aliamve novationem, seu acceptationem, aut remissionem, alterius cujuslibet debiti ad instar, iste directus recte fiat, quoties in creditore potestatis defectus non accedat, ut infra.

63 Quamvis etenim in aliquorum sensu idem actus retrofiliis numerata pecunia desideretur; Contrarium tamen verius, magisque receptum est, ut distractus illi non subiacet forma, cui subiacet contractus.

64 Disticta certam non habet statutam formam; Cum etenim, non pro solemnitate, sed pro certo fine, vel effectu ea defideretur, idcirco cujuslibet interpellationis ad instar, sufficit ita fieri, ut certa notitia creditoris finis impleatur, pro locorum moribus ac styliis, quibus deferendum est. g

65 Legitime itaque exequuta disticta, illa intra praesentium duorum mensium terminum in actis reproducenda est, istaque reproductione sequuta debitori praesentendi facultas admittitur, ideoque a creditore distractum desiderante, invitus ad illum cogitur; Eo autem dissimulante per oblationis, vel respectiva depositi negligentiam illa evanescit, ac propterea eidem debitori in eadem redimendi voluntate continuanti, aliam distictam ex integro faciendi incumbat necessitas.

66 Bimestralis termini lapsu imminente, coram creditoris, vel ejusdem debitoris competenti iudice, realem fortis, & fructuum, debitor creditori, pro certa die, & hora intrinsecis obligationem facere debet, atque creditoris accusata contumacia, depositum penes eadem facram, vel idoneam personam pro loci moribus, seu legibus faciendo, liberationem assequitur, juxta generales juris terminos, qui pro cujuslibet indifferentis crediti liberatione, quae ex deposito resultat, habentur. r

67 Integrum fortis & fructuum usque ad obolum depositum esse debet, modicave deficientia illud vitiat, illis etiam computatis fructibus qui in enuntiato bimestrali termino cursum habuerunt; Fructuum autem integre deponendorum obligatio, de certis ac liquidis intelligenda est; Ubi vero probabiliter, incerti, ac illiquidi sint, tunc aliquis modica summa depositum cum judiciali cautione de prompte solvendo, cum liquidatum sit, sufficit. f

68 Liberum quoque aliquam extrinsecam non habens conditionem esse debet, eas tamen adiacere licet conditiones, quae intrinsecae sunt in contractu contentae, vel a jure subintellectae.

69 Super competentia iudicis, coram quo disticta ac respectiva oblatio, vel contumaciale depositum fieri debet, quaestiones cadunt, an creditoris competens esse debeat, vel sufficiat ut sit debitoris, adeo ut ipsorum una competentia, accedat, istaque posterior opinio probabilior, magisque recepta est; Utraque vero deficiente, actus pro infecto haberi debeat. t

70 Non prohibetur item debitor praefati termini initio, sive ejus sine non expectato, praemissam obligationem ac respectiva depositum validè facere, dummodo integri bimestris fructus actus includat, termini etenim lapsus praesentem non dolet formam, vel solemnitatem; Sed ad hunc finem cursus fructuum, quo impleto creditor justam non habet recusandi causam. u

Super monetae qualitate, seu valore, quaestiones cadunt, ubi inter contractus, ac distractus tempora, valori, vel monetae accedat diversitas; Nil autem desuper in hoc censuali contractu peculiare statuum, sed generalis cujuslibet crediti & debiti cadunt termini, seu distinctiones extrinsecae, vel intrinsecae bonitatis, ut in crediti & debiti & Ecclesiasticarum pensionum sedibus advertitur. x

71 Ubi vero debitoris decoctione, vel concursu, aut in Curia Baronum bulla ita exigentibus, de iudicis mandato creditor, vinculari forte accepta, distractum, seu retrovenditionem facere cogatur, sive debitoris bona in solutum accipere, quaestio cadit, an bonis evictis, vel advocata pecunia, census pro fructuum cursu, aliisque effectibus, reviviscentiam habeat, idque vacias habet sententias, variisque recipit distinctiones. y

Debitor autem fortis restitutionem in parte cum integra fructuum rata facere volente, ut census partem redimat, quaestio est an invito creditore id liceat, atque a contractus lege, primam recipit decisionem, istaque lege non extante (quae ubi adit, servanda est) iudicis arbitrio commissum est, quod debitoris favore inreponendum est, ubi notabilis ea sit pars, quam debitor offerat, Ideoque cre-

ditoris juris regula astat, ut ad diminutam solutionem recipiendam cogi non debeat. z

Explicitam redemptionem praemissa continent, Implicita, seu praesumpta non exclusiva, quam ex praesumptionibus, aliisque argumentis, debitor deducit; Diuturni etenim temporis lapsus in hac debiti specie, praescriptionis praesidium non inducit in forte, utpote per creditorem irrepribilibi, ideoque non admittente praescriptionem, quae non valenti agere non currit, in fructibus jam decursis ea intrante juxta illam tamen magis receptam opinionem, quae unica non contentatur praescriptione, sed plures ac distinctas in singulis exigit annualitates; Adhuc tamen diuturni temporis lapsus, ob aliorum efficaciam argumentorum habeat fomentum, ad jam sequente extinctionis praesumptionem, seu administrativam probationem, pro facti qualitate, & circumstantiis, operativus remanet. a

In explicita quoque, magis vero in hac implicita, vel praesumpta extinctione, praemissam servari formam, ex creditoris deficiente potestate liberam recipiendi fortis restitutionem, sive illam compensandi, seu novandi, vel remittendi nil refert, ubi lex impositionis pro recti interesse, vel indemnitate aliam debitori praescribit formam, quam ab eo acceptatam negligere nequit; Vel quia legalis administratio, vel resolutibilis dominus ille sit, cui fortis restitutio facienda venit, ac propterea, non nisi veram de jure solutionem recipere valeat, non autem fictam, quae ex sola confessione, vel novatione resultat per facti qualitatem ideoque certam id non recipit regulam. b

Pluribus item ex successorio aliove jure, coaequale habentibus census dominium, vel pertinetiam, nisi facti obstat circumstantia, ob quantitati varium dividuum contractus naturam, cuiuslibet portio restituenda est, neque unus illam alterius recipit; Si vero plurium jus non coaequale ac divisum, sed insolidum pro respectuum diversitate sit, unus nempe in usufructu, alterius vero in forte, cum utroque actum fieri debere una credit opinio; Altera vero solo proprietario contenta est; magis vero recepta, usufructuario hanc negat potestatem. c

Partis fortis jam recepta restitutione quaestio est an totius census dissolutionem importet, vel potius pro non restituta partis rata vivat, istaque posterior probabilior ac magis recepta est opinio; ex aliis insinuat contractus dividua natura, ob quam eadem utilitas est in toto respectu totius, ac partis respectu partis, nisi diversa voluntatis contrahentium probatio, vel argumenta obstant, magnamque desuper argumentum subsequuta observantia praebet. d

Actionis & passionis incomparabilis concursus census extinctionem quoque producit, quia nempe creditor servientis censiti fundi dominium nanciscatur, sive e converso debitor ipsius census dominium fiat ob incomparabilem rei propriae servitutem juxta confessionis actionum generales terminos in debiti, & crediti sede recentis, quorum ad instar perfecta, & omnimoda dominii super venientia hunc operatur mortis effectum, reviviscentia non admittit, quamvis exinde dominii cessatio ex diversa causa sequatur, secus autem ubi temporale, vel resolvable dominium sit, quod census, vel crediti suspensionem, vel obdormitionem solum causet. e

Personae autem, vel respectus identitas in idem desideranda est; Ubi etenim in eadem materiali persona pro respectuum diversitate formalium personalium compatibilis pluralitas accedat, dominium ex una persona supervenit, illius census extinctionem non causet, qui ex alia diversa persona competat, cum ita non unus, sed duplex, vel multiplex consideretur homo. f

Censiti fundi omnimoda peremptio, vel omnimoda infructuositas, eundem extinctionis, vel cessationis census operatur effectum, aliquorum damnorum accidentaliter fertilitate non curata; Si vero plures ac diversi sint fundi, unus peremptio, vel fertilitas census peremptionem non causet, si alii unus, vel plures, qui supersint, totius census sint capaces; sin minus pro capacitate rata in eodem, vel in pluribus, sed non ultra viger. g

Omnimoda vero fundi peremptio, vel diminutione sequuta, earefectio, quae novae constitutionis speciem habeat; census reviviscentiam, vel constitutionem non inducit, secus vero ubi eisdem rei resectio sit, sive accidentaliter impeditenti temotio.

Causalis tamen, non autem culpa fundi censiti peremptio, vel fertilitas esse debet, ut hunc operetur effectum; In culpa etenim odium ac praesudicium pro extante habendum est. g

p disc. 42. q disc. 26. r disc. 26. & seqq. t disc. 37. & 38. u de Doto, disc. 51. v disc. 26. & seqq. x de Cred. disc. 140. de Pen. disc. 34. & seq. & hoc tit. disc. 37. y de feud. disc. 81. & hoc tit. disc. 15. & 16. z disc. 15. & 38. a disc. 20. b disc. 23. & seqq. c disc. 22. d disc. 15. e disc. 28. f disc. 22. g disc. 19. & 43.

VII.

De censu Vitalicio.

Magis iste vitalitius census, quam alter perpetuus habitus peractus, in jure ignotus est, non solum etenim illum civilia, & canonica jura non cognoscunt, eodem modo quo perpetuum; Verum neque illa Pontificia Martini, Calixti, Nicolai, & Pii leges, quas ut supra in altera perpetui census specie habemus, cognoscunt; Illique ex quodam usu, militarium, sive officiorum vocabulum ad instar forsitan irreperere, ut non nisi ad alicujus hominis vitam suam habeant durationem, nulla recepti pretii, vel sortis restitutione debita.

78 Quamvis autem eorum validitas plures habeat dubitantes; Eis tamen neglectis ex communi usu recepta est, dummodo in fructuum taxa justitiam admixtam habeat, Eaque cessante non usure, sed injustitiae vitium cadit, quod eodem modo quo ad perpetui census instar, actum non vitiat, sed in excessu vitium remanet, sive potius, ubi per legem certam non habeatur praesentia taxa, iudicis officium, sive arbitrium pro moderatione, vel reductione ad justitiam inttat.

79 Nimirum vero rarum, ac difficile est in hujusmodi vitalitius conventionibus, justitiam, lectionemque convincere ob incertam aleam, quae in eis inest coaequalis eventualis lucri & damni, cum impositor acceptum pretium ad mensis, vel dies lucri valeat, ideoque in iis, quae lucri ac damni aequalem habent incertum eventum pro juris regula non cadit lesio.

80 Adhuc tamen regula haec, ab ea non est limitatione immunis, quam exorbitans, atque insolita alteratio inducat, quae moderatione digna sit; Exinde resultat ut facti potius quam juris quaestio fit, certam proinde ac uniformem non recipiens regulam, super hujusmodi justitiae, vel injusti-

tiae regulatione; Quamvis etenim leges civiles super vite hominis incerto eventus, vel durationem cum aetatis distributionibus certam dederint normam, seu taxam, cum qua per eos qui in simplicitate literae procedunt, hujusmodi ac similibus vitalitium conventionium justitia, vel injustitia desumi solet, errorem tamen id continet, cum a singularum hominum valetudine, complexionis, vel habitus ac modo vivendi, ac aetatis, vel aetatis qualitate aliique circumstantiis verius id pendat, frequenter enim minoris existimationis est vita juvenis exilis, vel infirma valetudinis, quam robusti ac validi senis.

Interpretationem soluti pretii non ex Plane legis provisione, sed ex intrinseca contractus natura ista census species habet in utroque contrahente coaequalem, ut propterea fors eam totalem sentiat motem, quae illam non habeat spem reviviscentiae per redemptionem, quam in perpetuo censu habere dicitur; Sicuti etenim irrepribilis est ex parte datoris, ita in acceptoris facultate non est eam restituere, cum revera iste contractus nullam habeat sortem, vel salvam substantiam fructuum, vel accessionum in statuto tempore productivam, naturalium fructuum ad instar ut in perpetuo censu dignoscitur, sed incerta alea perfectam ac intertractabilem hinc inde emptionem continet.

Modernorum quaestio habetur, cum consueti opinionum scissura, super Plane legis forma, pecuniae numeratae adhibenda, reique stabili & capacitatis necessario subiecto; Probabilior autem ea videtur opinio a contradicentibus non immunis, ut proinde certam de praesenti regulam non habeat, quae utriusque requisiti negat necessitatem. b

Super creditoris, vel emptoris potestate cadunt aliquando quaestiones, quia nempe eam forte, vel pecuniam ita omnino demortuam reddere non valeat, cum administratio potius quam veri ac pleni domini speciem habeat; Sive quod tertio fraudis, vel praesudicium ita fiat, quod pariter certam non habet regulam, cum a facti qualitate, & circumstantiis id pendeat. i

h disc. 9. & 35. i de Testam. disc. 37.

Finis Partis Tertiae Libri Quinti.